

GĖRIMŲ IR MAISTO PRODUKTŲ, TURINČIŲ DIDELĮ CUKRAUS KIEKĮ, POVEIKIO SVEIKATAI IR JO VARTOJIMO MAŽINIMO PRIEMONIŲ APŽVALGA

Vertinimo vadovas: Raimonda Janonienė

Atsakinga vykdytoja: Gintarė Petronytė

Vertinimo laikotarpis: 2017 m.

Pagrindimas. Vertinimas atliktas vadovaujantis Higienos instituto 2017 m. veiklos planu (8.9 priemonė), patvirtintu Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. kovo 13 d. įsakymu Nr. V– 293. Daugelyje valstybių lėtinių neinfekcinių ligų rizikos veiksnys – nesveika mityba (maisto produktai ir jų maistinės medžiagos tokios kaip sotieji riebalai, druska, cukrus) didina ekonominę našą susijusią su sveikatos priežiūros išlaidomis, nedarbingumu, priešlaikiniu mirtingumu. Vis daugiau šalių taiko ar planuoja įvesti mokesťines priemones sveikatai nepalankiems maisto produktams ir gėrimams, turintiems didelį cukraus kiekį.

Vertinimo tikslas – apžvelgti įrodymus apie gėrimų ir maisto produktų, turinčių didelį cukraus kiekį, poveikį sveikatai ir jų vartojimą mažinančias priemones (mokesčiai, subsidijos, reklamos ribojimas).

Vertinimo klausimai:

1. Koks gėrimų ir maisto produktų, turinčių didelį cukraus kiekį, vartojimo poveikis lėtinių neinfekcinių ligų (LNL) ir jų rizikos veiksnių (kūno svorio, cukrinio diabeto ir dantų ęduonies) išsivystymui?
2. Koks kainos (mokesčių), gėrimams ir maisto produktams, turintiems didelį cukraus kiekį, ir subsidijų sveikatai palankiems maisto produktams poveikis vartojimui ir sveikatai?
3. Koks reklamos ribojimų ir draudimų poveikis sveikatai nepalankių maisto produktų ir gėrimų vartojimui?
4. Ar maisto mokesčiai turi poveikį maisto pramonės konkurencingumui: administracinei naštai, įmonių pelningumui ir jų investavimui, užimtumui, darbo našumui bei vidaus rinkai?

Vertinimo metodai. Mokslinių publikacijų paieška buvo atlikta duomenų bazėse: MEDLINE (per OVID), Cochrane Database of Systematic Reviews (per Cochrane library), PDQ evidence, Health evidence, EconLit (per EbscoHOST). Jų paieškos kriterijai – sisteminės apžvalgos, metaanalizės, apžvalgos ir ekonominio vertinimo tyrimai, publikuoti anglų kalba. Paieškoje netaikyti publikavimo datos ribojimai. Kitų publikacijų (ataskaitų ir kitų leidinių) buvo ieškoma tarptautinių organizacijų leidinių bazėse, valstybės institucijų (sveikatos ministerijų) tinklalapiuose bei specializuotos informacijos paieškos sistemoje (angl. *google scholar*).

Rezultatai. Duomenų bazėse buvo rasti 1572 straipsniai, iš jų atrankos kriterijus atitiko ir į analizę įtraukti 27 straipsniai: 13 sisteminių apžvalgų ir metaanalizių, 9 sisteminės apžvalgos, 3 metaanalizės, 1 sisteminių apžvalgų apžvalga ir 1 apžvalga. Atlikus paiešką kituose šaltiniuose į analizę įtrauktos 2 ataskaitos. 14 straipsnių analizuojamas gėrimų ir maisto produktų, turinčių didelį cukraus kiekį, vartojimo poveikis LNL ir jų rizikos veiksnių (kūno svorio, cukrinio diabeto ir dantų ęduonies) išsivystymui. 9 straipsniuose vertintas mokesťinių priemonių (kainos (mokesčių), subsidijų) poveikis vartojimui, iš jų 5 straipsniuose ir kūno svoriui (KMI, antsvoriui, nutukimui). 4

straipsniuose analizuotas sveikatai nepalankių maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų reklamos poveikis jų vartojimui.

Išvados.

1. Yra patikimų mokslo įrodymų, kad vaikams ir suaugusiems vartojant gėrimus ir maisto produktus, turinčius didelį cukraus kiekį, didėja jų kūno svoris, cukrinio diabeto ir dantų ėduonies išsivystymo rizika. Lietuvoje šių ligų ir jų rizikos veiksnių paplitimo rodikliai palyginti aukšti tarp vaikų ir suaugusių, ypač didėja sergamumas 2 tipo cukriniu diabetu.
2. Gėrimų, turinčių didelį cukraus kiekį, kainos nežymus padidėjimas (1 – 10 proc.) turi mažą arba neturi jokio poveikio jų vartojimui ir vaikų bei suaugusių kūno svorio pokyčiams. Gėrimų, turinčių didelį cukraus kiekį, vartojimas mažėjo, didėjant jų kainai. Pakilus jų kainai, išauga pakaitinių gėrimų (vaisių sulčių, kitų gėrimų, turinčių pridėto cukraus, ir kt.) ir mažėja papildančių gėrimų (dietinių gėrimų, pieno) vartojimas, tačiau tyrimų rezultatai apie gėrimų pakeičiamumą prieštaringi. Yra įrodymų, kad gėrimų, turinčių didelį cukraus kiekį, apmokestinimas, kuris kainą padidintų 20 proc. ir daugiau mažintų jų vartojimą ir nutukimo paplitimą populiacijoje.
3. Subsidijos (kainos nuolaidos, čekiai) sveikatai palankiems maisto produktams (vaisiams, daržovėms, mažai riebalų turintiems užkandžiams ir kt.) didina jų vartojimą, tačiau mažai įrodymų apie šių priemonių poveikį vaikų ir suaugusių kūno svoriui. Didesnį poveikį maisto produktų ir gėrimų vartojimui gali turėti mokesčių (sveikatai nepalankiems maisto produktams ir gėrimams) ir subsidijų (sveikatai palankiems maisto produktams ir gėrimams) kompleksiškas taikymas.
4. Sveikatai nepalankių maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų reklama skatina vaikus juos vartoti. Įvairiose šalyse taikomos teisinės reklamos ribojimo priemonės, nukreiptos į sveikatai nepalankius maisto produktus, mažina sveikatai nepalankių maisto produktų pirkimą tarp vaikų. Tyrimų rezultatai apie savireguliacinių reklamos priemonių (kodeksai, susitarimai ir kt.) poveikį vaikų sveikatai nepalankių maisto produktų (turinčių cukraus, riebalų, druskos) vartojimui prieštaringi.
5. Maisto mokesčių įvedimas didina administracinę naštą valdžios institucijoms ir pramonei, jie gali daryti neigiamą poveikį įmonių konkurencingumui, ypač darbo rinkai ir įvairiems tarpusavyje susijusiems šios rinkos dalyviams, tačiau trūksta įrodymų apie jų poveikį įmonių pelningumui, investicijoms, darbo našumui ar tarpvalstybinės prekybos srautams. Nepaisant maisto mokesčių neigiamo poveikio, vis daugiau šalių planuoja apmokestinti sveikatai nepalankius maisto produktus (ypač gėrimus, turinčius didelį cukraus kiekį), siekiant mažinti jų vartojimą.

Daugiau informacijos Jums gali suteikti Higienos instituto Visuomenės sveikatos technologijų centro Technologijų vertinimo skyriaus vadovė Raimonda Janonienė, tel. (8 5) 262 8513, el. p. raimonda.janoniene@hi.lt